עיקרא דמרירתא. פ"ה מוכ"ל בלע"ז ובפרק כל שעה (פסחים דף נט.). פירש ג' ממרופי"ל. [וע"ע תוס' סוכה יג. ד"ה מדרימא]: **גמל ניבי אית ליה.** תימה דהשתא תיקשי ליפכא הרי גמל יש לו שיעור להכי פריך בסוף משפן ומרגנע:

ניבי. פירש בקונטרס שני שיעים יש לו למעלה מחת מכאן ושתת מכאן עוד פירש לשון מחר ניבי שקורין ייניציי"ש בלעז ובוטנין ויכר מקום בלשתן זה מגל זה כשיעים ורשמון נראה לי כמו שקיל ניביה ושקיל טופריה דנפרק במה מצה (שבת קג:) גבי כלב שהן שיעים גדולות שיש לו לפניס שהוא נושך בהן ובפרק בילד הרגל (ב"ק כג:) לשפקי לנייביה ומרגיע: **בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה.** וכגון שהוא מכיר בן גמל כדאמר רב חסדא: **אין** לך מעלה גרה **ושמא אלא גמל.** פירוש ושאר הכתובים עמו שפן ומרגנע ומשועה: **אלו** הן סימני חיה כל שיש לה קרנים וטלפים. קרנים שתי לשפוקי מבהמה דכיון דיש לה קרנים מרוקות וכרוכות כדלקמן שם כן לאו בהמה היא אבל אכתי איכא טמאה לכך בעינן טלפים פרסות דסדוקות דהשתא ליכא לשפוקי נה בחיה טמאה ולא בבהמה טהורה וחלבה מוכח רבי דוסא אומר כל שיש לה קרנים קרני חיה אי שתה לריך לאחוז על הטלפים דסבר דחיה טמאה אין לה קרנים והשתא לריך לומר הא דתנן בפרק בא סימן (נדה נג:): כל שיש לו קרנים יש לו טלפים רבי דוסא היא דאילו רבנן הא אמרי כי נמי אית ליה קרנים אכתי איכא לשפוקי דילמא חיה טמאה היא כך פי' הריי"ס ור"ת פירש דיש לו טלפים דקאמר לא אתיא לאוושויי שחיה טהורה היא שהרי הכא לא בעיי אלא שיהא לה קרנים ולא שיהא לה טלפים אלא לאו דוקא קאמר:

עיקרא [ג] דמרירתא אמר רב יהודה האי מאן דאכל תלתא תקלי חלתית אליבא ריקנא מישתלח משכיה אמר ר' אבהו בדידי הוה עובדא ואכלי חד תקלא חלתיתא ואי לא דיתבי במיא מישתלח משכאי וקיימתי בעצמי [1]החכמה תחיה בעליה אמר רב יוסף האי מאן דאכיל שיתסרי ביעי וארבעי אמגוזי ושב בוטיתא דפרחי ושתי רביעתא דדובשא בתקופת תמוז אליבא ריקנא מתעקר תליא דליביה ההוא בר טביא דאתא לבי ריש גלותא דהוה מפסק כרעין בתרייתא בדקיה רב בצומת הגידין ואכשריה סבר למיכל מיניה באומצא א"ל שמואל לא חייש [2]מר לניקורי א"ל מאי תקנתא [א]נותביה בתנורא דאיהו בדיק נפשיה אותביה נפל [ג]תילחי תילחי קרי שמואל [ד]עליה דרב [2]לא יאונה לצדיק כל און קרי רב עליה דשמואל [3]כל רז לא אנס לך: **מתני'** [2]סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה [ג]וסימני העוף לא נאמרו אבל אמרו חכמים [ה]כל עוף הדורס טמא [ה]כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף בקל טהור ר' אלעזר בר' צדוק אומר [ו]כל עוף החולק את רגליו טמא [ו]ובחגבים כל שיש לו ארבע רגלים וארבע כנפים [ו]וקרצולים וכנפיו חופין את רובו [ו]רבי יוסי אומר [ח]ושמו חגב [ט]ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת רבי יהודה אומר [י]שני קשקשין וסנפיר אחד ואלו הן קשקשין [י]הקבועין בו וסנפירים הפורח בהן: **גמ'** [2]תנו רבנן [ו]אלו הן סימני בהמה [4]כל בהמה מפרסת פרסה וגו' כל בהמה שמעלת גרה בידוע שאין לה שינים למעלה וטהורה וכללא הוא והרי גמל דמעלה גרה הוא ואין לו שינים למעלה וטמא גמל ניבי את ליה והרי בן גמל דניבי נמי לית ליה ותו הרי שפן וארנבת דמעלת גרה הן ויש להן שינים למעלה וטמאין ועוד שינים מי כתיבי באורייתא אלא הכי קאמר [ב]כל בהמה שאין לה שינים למעלה בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה וטהורה וליבדוק בפרסותיה כגון שהיו פרסותיה חתוכות וכדרב חסדא דאמר רב חסדא [ל]היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות בודק בפיה אם אין לה שינים למעלה בידוע שהיא טהורה אם לאו בידוע שהיא טמאה ובלבד שיכיר גמל גמל ניבי את ליה אלא ובלבד שיכיר בן גמל לאו אמרת איכא בן גמל איכא נמי מינא אחרינא דדמי לבן גמל לא ס"ד דתני דבי ר' ישמעאל [5]ואת הגמל כי מעלה גרה הוא שליט בעולמו יודע שאין לך דבר מעלה גרה וטמא אלא גמל לפיכך פרט בו הכתוב הוא ואמר רב חסדא [מ]היה מהלך בדרך ומצא בהמה שפיה גמום בודק בפרסותיה אם פרסותיה סדוקות בידוע שהיא טהורה אם לאו בידוע שהיא טמאה ובלבד שיכיר חזיר לאו אמרת איכא חזיר איכא נמי מינא אחרינא דדמיא לחזיר לא ס"ד דתנא דבי ר' ישמעאל [6]ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא שליט בעולמו יודע שאין לך דבר שמפריס פרסה וטמא אלא חזיר לפיכך פרט בו הכתוב הוא ואמר רב חסדא [נ]היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפיה גמום ופרסותיה חתוכות בודק בבשרה אם מהלך שתי וערב בידוע שהיא טהורה ואם לאו בידוע שהיא טמאה ובלבד שיכיר ערוד לאו אמרת איכא ערוד איכא נמי מינא אחרינא דדמיא לערוד גמירי דליכא והיכא בודק אמר אביי ואיתימא רב חסדא [ס]בכנפי העוקץ: סימני חיה: ת"ר [ס]אלו הן סימני [ע]חיה חיה בכלל בהמה היא לסימנין אמר רבי זירא להתיר

עיקרא דמרירתא. שורש של מור"ח: **גליבא ריקנא.** קודם מכילה: **משתלח משכיה.** נפשט עורו שהחלתית מממתו מאד ומוחזקו קדמת שקורין שקלפיטו"ן: **דיתבי במיא.** לקרר עלמי: **אם נותיבתא דפרחי.** גרעיני של גלף שקורין קרפי"ר: **תליא דליביה.** כל עיקר מיבור לבו נעקר וכגון דאכיל דאכיל לכולהו: **לומא הגידין.** נשוך הוא שמוך לאכזבה כרגליה המתרוצים: **בצומצת.** מינו שלי כל כך בתגור שלא מולמו מאד ולולהו כל דהו על הגחלים: **לניקורי.** שמא נשכה נחש שם ושמורה משום סכנת נפשות: **דתיהו בדיק נפשיה.** מלליו: **תנא.** מתפרק ונופל מחיכות מחיכות: **לא יאונה לצדיק.** שמדמנתי ומנעתיו מלאכול: **מתני' סימני בהמה וחיה.** לכתיב זאת החיה וגו' [מ]: **הדורס.** המומן בלפריו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל: **אצבע יתירה.** זו אלבע הגדוה שאחורי האלבעות: **החולק רגליו.** מפרש בגמ' שכאמעמידו על המוט נותן שתי אלבעות מכאן ושתים מכאן [סה.]: **וזפק.** בידוע שהוא דומה: **וכחגבים.** זהו סימן מהרתם כל שיש לו אלבע רגליו ואלבע כנפים ויש לו קרסולים הם שני רגליים מרוכין לגד האלבעה והם שמוך לגוהלו ממעל לרגליו לגתר [ו]שהם כאהוח רולה לקפן וכנפיו חופין את רובו והן ד' סימנים: ס"ג **כל שיש לו ד' רגליס וד' כנפים וקרסוליו וכנפיו חופין את רובו** [ו] **ולא גרסינן וקרסוליו וכנפיו.** וגבגמרא [סה] נפקא לן מקרא: **(הפורח נהם.** שה בהם על המים): **גמ' ניבי.** שתי שיניס יש לו למעלה אחת מכאן ואחת מכאן וגם בפוסיס הם ניכרות לע"פ שהבהמה שיניס יש לו. לשון מורי ניבי שתע"פ שאין לו שיניס ממש מנכין שקורין ייניציי"ש יש לו ובוטנין וניכר מקום בליטתן זה מגל זה כשיניס: **כן גמל.** בעודו קטן אין לו ניבי עד שיגדל: **ועוד שיניס מי כתיבי.** דקאמרת בידוע שאין לה שיניס ומה לנו לשיניס שלה: **אלא הכי קאמר כל בהמה שאין לה שיניס.** בידוע שמעלת גרה ואין אלו לניכין להמתין עד שנראה אם מעלת גרה היא: **ובלבד שיכיר.** שלא יהא גמל דגמל נמי אין לו שיניס ומפרסת. ופרכינן לאו אמרת איכא בן גמל ה"נ איכא למיחש למיעוט אחריני דלית ליה שיניס ומפרסת: **אין** לך **דבר שמעלה גרה ומפרסת פרסה.** וחבריו האמוריס בפרשה: **פרט בו הוא** גרסינן. לגמדך שאין לך לחוש למעלה גרה [ס] אחת דכל שאר מעלה גרה טהוריס: **גמום.** תחוך ולשון משנה הוא כמו (לקמן דף נב:) גוממו עם השופי: **בודק בפרסה.** לקמיה מפרש היכא: **בתב העוקץ.** בתת עלם הנליה שקוריס בנק"ן יש בשר שבשקוערין [ס] ויש שנקרע ערב: **היה בהלל בהמה היא לסימנין.** קושיא היא דהא כתיב זאת החיה כו' וכתיב סימנין בתריה: להתיר

עיקרא דמרירתא. פ"ה מוכ"ל בלע"ז ובפרק כל שעה (פסחים דף נט.). [וע"ע תוס' סוכה יג. ד"ה מדרימא]: **גמל ניבי אית ליה.** תימה דהשתא תיקשי ליפכא הרי גמל יש לו שיעים להכי פריך בסוף משפן ומרגנע:

ניבי. פירש בקונטרס שני שיעים יש לו למעלה מחת מכאן ושתת מכאן עוד פירש לשון מחר ניבי שקורין ייניציי"ש בלעז ובוטנין ויכר מקום בליטתן זה מגל זה כשיעים ורשמון נראה לי כמו שקיל ניביה ושקיל טופריה דנפרק במה מצה (שבת קג:) גבי כלב שהן שיעים גדולות שיש לו לפניס שהוא נושך בהן ובפרק בילד הרגל (ב"ק כג:) לשפקי לנייביה ומרגיע: **בידוע שהיא מעלת גרה ומפרסת פרסה.** וכגון שהוא מכיר בן גמל כדאמר רב חסדא: **אין** לך מעלה גרה **ושמא אלא גמל.** פירוש ושאר הכתובים עמו שפן ומרגנע ומשועה: **אלו** הן סימני חיה כל שיש לה קרנים וטלפים. קרניס אתי לשפוקי מבהמה דכיון דיש לה קרניס מרוקות וכרוכות כדלקמן שם כן לאו בהמה היא אבל אכתי איכא טמאה לכך בעינן טלפים פרסות דסדוקות להשתא ליכא לשפוקי נה בחיה טמאה ולא בבהמה טהורה וחלבה מוכח רבי דוסא אומר כל שיש לה קרניס קרני חיה אי שתה לריך לאחוז על הטלפים דסבר דחיה טמאה אין לה קרניס והשתא לריך לומר הא דתנן בפרק בא סימן (נדה נג:): כל שיש לו קרניס יש לו טלפים רבי דוסא היא דאילו רבנן הא אמרי כי נמי אית ליה קרניס אכתי איכא לשפוקי דילמא חיה טמאה היא כך פי' הריי"ס ור"ת פירש דיש לו טלפים דקאמר לא אתיא לאוושויי שחיה טהורה היא שהרי הכא לא בעיי אלא שיהא לה קרניס ולא שיהא לה טלפים אלא לאו דוקא קאמר:

תורה אור השלם

1. כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ:
קהלת ז יב
2. לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָעָ:
משלי יב כא
3. בֶּלְטְשַׁאצַר רַב חַרְטֻמֵּיא דִּי אֲנָה יְדַעַת דִּי רוּחַ אֱלָהִין קַדִּישִׁין בָּךְ וְכָל רָז לָא אָנֵס לָךְ חֱזָוֵי חֶלְמִי דִּי חֲזֵית וּפִשְׁרֵהּ אֲמָר:
דניאל ד ו
4. כֹּל מְפֹרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:
ויקרא יא ג
5. אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:
ויקרא יא ד
6. וְאֶת הַחֲזִיר כִּי מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא יִגָּר טָמֵא הוּא לָכֶם:
ויקרא יא ז

לעזי רש"י

תור"א [טור"א]. אקוניטון (צמח ארסי).
שקלפיטו"ן [אישקלפיישו"ן]. קדחת.
קרפי"ר [קפריי"ר]. שיח-צֶלֶף.
יינציבי"ש. חניכיים.
אנק"א [חנק"א]. ירכיים.

מוסף רש"י

הקבועין בו. יומר מן הסנפירין שאין זזין מחליהן אלא בידים אבל כל הסנפירין הוא יכול לכשכשן (לקמן סה.). **ניבי את ליה.** כ' שיעי שהוא טוען בהן טוען שיעים קלי ניכין (שבת סג:).

שיטה מקובצת

ג] לגתר כשהוא רוצה לקפץ מתעצם בהן וקופץ וכנפיו חופין רובו; **ב]** יש בשר שבשקוערין אותו נקרע שתי וערב ויש שנקרע ערב: **ג]** ובפ' כל שעה פי' מרריתא אמרפויי"ל:

ד) נ"ל דמרירתא, **ה)** [גירסת הערוך מצפן], **ו)** [גירסת הערוך תילתין תילתין], **ז)** [ימחוק קמן מגה סה.], **ח)** [עיין תוס' לקמן סה. ד"ה כל עוף וד"ה הדוכס וד"ה כל שיש], **ט)** [במשנה שבמשניות ובערוך מיפע וקרסולים], **י)** [עיין תוס' לקמן סה. ד"ה הפורס ובו' וד"ה קטופות], **כ)** [תוספתא פ"ג ה"ז], **ל)** [לקמן עג. וס"ע], **מ)** [ויקרא י"א], **נ)** ס"ל קרסולים גרסינן ולא גרסינן קרסוליו. רש"ל, **ס)** ל"ל מחרש,

ע) [מוי' פי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ג] טוש"ע י"ד סימן ס סעיף ג]:
רמו ב מוי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ב סמג עשין סב טוש"ע י"ד סי' עט סעיף ג:
רמז ג מוי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע י"ד סימן פב סעיף ג:
רמח ד ה ו מוי' שם הלכה טז [ז]
והלכה כ טוש"ע שם סעיף ב:
רמט ז ח מוי' שם הלכה כב טוש"ע י"ד סימן פה סעיף ג:
רנ ט מוי' שם הלכה כד סמג שם טוש"ע י"ד סימן פג סעיף ג:
רנא י כ ל מ נ ס ע מוי' שם הלכה ב ג סמג שם טוש"ע י"ד סימן עט סעיף ג:

א [מוי' פי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הלכה ג] טוש"ע י"ד סימן ס סעיף ג]:

ב) נראה דלא גרסינן לה ולא מיבעיא דלא מיבעי ליה אי שיניה קלי או כבדי אלא אפילו שיניה כבדי ואפילו הכי לא בעי שיניה אלא לכתיב ליה ולא לכתיב ליה לא בעי שיניה כלל:
ג) נראה לי למאי דקאמר לעיל דלא בעי שיניה אלא לכתיב ליה ולא לכתיב ליה לא בעי שיניה כלל אפילו הכי ל